

სამაგისტრო ნაშრომი წარდგენილია ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის
მეცნიერების და ხელოვნების ფაკულტეტზე შუა საუკუნეების კვლევების მაგისტრის
აკადემიური ხარისხის მინიჭების მოთხოვნების შესაბამისად

„კანონი და ჩვეულებითი სამართალი ქართველთა ყოველდღიურ ცხოვრებაში“
(გვიანი შუა საუკუნეების წერილობითი წყაროებისა და ეთნოგრაფიული მასალის
მიხედვით)

სამეცნიერო ხელმძღვანელი: პროფესორი, ემერიტუსი ნინო აბაკელია
სტუდენტი: თამარ სტურუა

პროგრამა: შუა საუკუნეების კვლევები

ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი

თბილისი,
2025 წელი

განაცხადი

როგორც წარდგენილი სამაგისტრო ნაშრომის ავტორი, ვაცხადებ, რომ ნაშრომი წარმოადგენს ჩემს ორიგინალურ ნამუშევარს და არ შეიცავს სხვა ავტორების მიერ გამოქვეყნებულ, გამოსაქვეყნებლად გადაცემულ თუ დასაცავად წარდგენილ მასალებს, რომელიც ჩემს ნაშრომში არ არის მოხსენიებული ან ციტირებული სათანადო წესების შესაბამისად.

თამარ სტურუა

2025 წელი

მადლობა

მადლობა ჩემ სამეცნიერო ნაშრომის ხელმძღვანელს, ილიაუნის ემერიტუსს, პროფესორს, ქალბატონ ნინო აბაკელიას, კვლევის პროცესში გაწეული დახმარებისთვის, კონსულტაციებისთვის, მხარდაჭერისთვის, რომელიც გადამწყვეტი იყო ნაშრომის წარმატებით შესრულებისთვის.

სარჩევი

ანოტაცია	v
Annotation.....	vii
შესავალი.....	1
ლიტერატურის მიმოხილვა.....	4
თავი I – ქართული სამართლებრივი სივრცის კონტურები: შუა საუკუნეების საქართველო	16
1.1. ქართული სამართლის ძეგლების ისტორიული მიმოხილვა.....	16
1.2. სამართლებრივი კულტურა ფეოდალურ საქართველოში: სამართლის ფორმალური და არაფორმალური წყაროები	27
1.3. საერო და საეკლესიო სამართლის თანაარსებობა	30
1.4. სამართლის როლი სოციალური იერარქიის განმტკიცებაში	33
1.5. სამართალი როგორც ძალაუფლების ინსტრუმენტი მეფის კარზე.....	36
თავი II – ჩვეულებითი სამართალი ყოველდღიურ პრაქტიკაში: ტრადიცია, ადათი და ლოკალური წესი.....	42
2.1. ტრადიციული სამართალით რეგულირებადი სფეროები: ქორწინება, მემკვიდრეობა და კონფლიქტები	42
2.2. საზოგადოებრივი მორალი და ტრადიციული სამართალი: სირცხვილი, ღირსება და საჯაროობის ფაქტორი.....	46
2.3. სოფლის საზოგადოების თვითრეგულაცია: უხუცესთა საბჭოები და „საჯარო სამართლიანობა“	50
2.4. ქალთა სტატუსი ჩვეულებით სამართალში	52
თავი III – კვლევის შედეგები და ანალიზი	57
დასკვნა და რეკომენდაციები	69
დანართი.....	73
გამოყენებული ლიტერატურის ნუსხა.....	76

ანოტაცია

ნაშრომი განიხილავს შუა საუკუნეების საქართველოში სამართლებრივი სისტემის დუალიზმს — დაწერილ კანონმდებლობასა და ჩვეულებით სამართალს შორის არსებულ თანაარსებობას. კვლევის მიზანია გაანალიზოს ადათის როლი და ფუნქცია საზოგადოებრივ ურთიერთობებში, პოლიტიკური ძალაუფლების ლეგიტიმაციასა და სოციალური წესრიგის განმტკიცებაში. სპეციალურ ლიტერატურასა და ემპირიულ მასალაზე დაყრდნობით, ნაშრომი ავლენს იმას, თუ როგორ მოქმედებდა ჩვეულებითი სამართალი კონკრეტულ სფეროებზე — ქორწინება, მემკვიდრეობა, კონფლიქტები, გენდერული როლები — და როგორ იცვლებოდა მისი მნიშვნელობა. ნაშრომში განხილულია ქართული სამართლის ძეგლები: ძეგლისდება, (14ს) ხელმწიფის კარის გარიგება, (17ს) დასტურლამალი. (18ს)

წინამდებარე ნაშრომი მოიცავს ქართული სამართლის ძეგლების ისტორიულ ექსკურსს, მიმოხილვას. თეორიულ ჩარჩოს ქმნის იურიდიული პლურალიზმის კონცეფცია, რომელიც ამტკიცებს, რომ საზოგადოებაში შესაძლებელია რამდენიმე სამართლებრივი სისტემის პარალელური ფუნქციონირება. სწორედ ამ პრიზმითაა გაანალიზებული ქართული ისტორიული გამოცდილება. ჩემ მიერ განხორციელებიულმა ემპირიულმა კვლევამ გამოკითხვის რაოდენობრივმა მონაცემებმა აჩვენა, რომ თანამედროვე საქართველოში მოსახლეობის დიდი ნაწილი დღესაც აღიქვამს ადათს კულტურულ მემკვიდრეობად და თვლის, რომ მისი ელემენტები შეიძლება ინტეგრირდეს არაფორმალურ სამართლებრივ პრაქტიკაში. ქაი-კვადრატის, სპირმანის კორელაციის, ლოგისტიკური და (უშუალო ან პირდაპირი) რეგრესიის, ასევე ANOVA ტესტების საფუძველზე დადგინდა მნიშვნელოვანი სტატისტიკური კავშირები რესპონდენტთა სოციალურ მახასიათებლებსა და ადათის შეფასებებს შორის.

ნაშრომის მთავარი მიზანია, გაანალიზდეს და შედარდეს შუა საუკუნეების საქართველოში კანონი და ჩვეულებითი სამართალი, მათი ურთიერთმიმართება და გავლენა სოციალურ ურთიერთობებზე და ქართველთა ყოველდღიურ ყოფაზე.

ნაშრომი ხაზს უსვამს ჩვეულებითი სამართლის არა მხოლოდ ისტორიულ მნიშვნელობას, არამედ მის დღევანდელ სოციალურ აქტუალობას, რაც მას

კონტექსტუალურად აქტუალურ და მრავალმხრივად გამოსადეგ კვლევად აქცევს სამართლის, სოციოლოგიისა და ანთროპოლოგიის მიმართულებებისთვის.

საკვანძო სიტყვები: ადათი, ჩვეულებითი სამართალი, სამართლის ისტორია, სამართლებრივი პლურალიზმი, გენდერი, სირცხვილი, სოციალური მორალი, მედიაცია.

Annotation

This thesis explores the dual nature of the legal system in medieval Georgia, focusing on the coexistence between codified law and customary law. The primary aim of the research is to analyze the role and function of traditional norms (adat) in regulating social relations, legitimizing political authority, and maintaining social order. Based on both literary sources and empirical data, the study reveals how customary law operated in various domains such as marriage, inheritance, conflict resolution, and gender roles, while also examining its regional variations.

The theoretical framework is grounded in the concept of legal pluralism, which posits that multiple legal systems can function simultaneously within the same society. Using this lens, the Georgian historical experience is analyzed as a model of legal coexistence. Quantitative survey data demonstrate that a significant portion of the contemporary Georgian population still perceives customary law as a form of cultural heritage and believes its principles could be effectively integrated into informal legal practices such as mediation. Statistical tools, including the chi-square test, Spearman's correlation, linear and logistic regression, and ANOVA, confirmed significant correlations between respondents' social characteristics and their attitudes toward customary law.

The thesis emphasizes that customary law in Georgia holds not only historical value but also contemporary social relevance. As such, it provides a multidimensional and contextually significant contribution to the fields of legal studies, sociology, and cultural anthropology.

Keywords: adat, customary law, legal history, legal pluralism, gender, honor, social morality, mediation.